अशोकवनिका

प्रश्नः 1. अधोलिखितानि पदानि उच्चारयत–(निम्नलिखित पदों का उच्चारण कीजिए–)

सर्वर्तुकुसुमैः	सर्वर्तुपुष्पैः	कर्णिकारैः
मृगगणद्विजैः	फलवद्भिश्च	पादपैर्मधुगन्धिभिः
सप्तपर्णाश्च	चम्पकोद्दालकाः	विबुधोद्यानम्
ददर्शाविदूरस्थम्	प्रासादमूर्जितम्	किंशुकैश्च

उत्तरम्– छात्र स्वयं करें।

प्रश्नः 2. पाठान्तर्गतान् सर्वान् श्लोकान् सस्वरं गायत–(पाठ के अन्तर्गत सभी श्लोकों का सस्वर गायन कीजिए–)

उत्तरम्– छात्र स्वयं गायन करें।

प्रश्नः 3. श्लोकेषु रिक्तस्थानानि पूरयत–(श्लोकों में रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए–)

(क) अशोक .... तु तस्यां वानर ....।
स ददर्शाविदूरस्थं .... प्रासादमूर्जितम्।।

(ख) कर्णिकारैः किंशुकैश्च ....।
स देशः..................... तेषां प्रदीप्त इव ....।

उत्तरम्– (क) अशोक **वनिकायां** तु तस्यां वानर–**पुंगवः**।
स ददर्शाविदूरस्थं **चैत्य**–प्रासादमूर्जितम्।।

(ख) कर्णिकारैः किंशुकैश्च **सुपुष्पितैः**।
स देशः **प्रभया** तेषां प्रदीप्त इव **सर्वतः**।।

प्रश्नः 4. श्लोकांशान् योजयत–(श्लोकों का मिलान कीजिए–)

(क)	(ख)
नन्दनं विबुधोद्यानं	पुण्यगन्धं मनोहरम्।
अनेकगन्धप्रवहं	प्रदीप्त इव सर्वतः।
स देशः प्रभया तेषां	चित्रं चैत्ररथं यथा।
पुंनागाः सप्तपर्णाश्च	रम्यं मृगगणद्विजैः।
नानानिनादैरुद्यानं	चम्पकोद्दालकास्तथा।

उत्तरम्–

(क)	(ख)
नन्दनं विबुधोद्यानं	चित्रं चैत्ररथं यथा।
अनेकगन्धप्रवहं	पुण्यगन्धं मनोहरम्।
स देशः प्रभया तेषां	प्रदीप्त इव सर्वतः।
पुंनागाः सप्तपर्णाश्च	चम्पकोद्दालकास्तथा।
नानानिनादैरुद्यानं	रम्यं मृगगणद्विजैः।

प्रश्नः 5. निर्देशानुसारं 'तत्' इति शब्दरूपैः रिक्तस्थानानि पूरयत–(निर्देश के अनुसार 'तत्' के शब्दरूपों के द्वारा रिक्तस्थानों की पूर्ति कीजिए–)

	विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
(क) यथा– पुँल्लिङ्गे	प्रथमा	सः	....	....
	षष्ठी	तस्य	....	....
	सप्तमी	....	....	तेषु
(ख) यथा– स्त्रीलिङ्गे	षष्ठी	....	तयोः	....
	द्वितीया	ताम्	....	....
	तृतीया	....	ताभ्याम्	....
(ग) यथा– नपुंसकलिङ्गे	प्रथमा	तत्	....	तानि
	द्वितीया	....	....	....
	चतुर्थी	तस्मै	....	....

www.dreamtopper.in

उत्तरम्– (क)	पुल्लिङ्गे	प्रथमा	सः	**तौ**	**ते**
		षष्ठी	तस्य	**तयोः**	तेषाम्
		सप्तमी	**तस्मिन्**	**तयोः**	तेषु
(ख)	स्त्रीलिङ्गे	षष्ठी	**तस्याः**	तयोः	**तासाम्**
		द्वितीया	ताम्	**ते**	**ताः**
		तृतीया	**तया**	ताभ्याम्	**ताभिः**
(ग)	नपुंसकलिङ्गे	प्रथमा	तत्	**ते**	तानि
		द्वितीया	**तत्**	**ते**	**तानि**
		चतुर्थी	तस्मै	**ताभ्याम्**	**तेभ्यः**

प्रश्नः 6. प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत–(प्रश्नों के उत्तर लिखिए–)

(क) पाठेऽस्मिन् देशः इति शब्दस्य कोऽर्थः?

(ख) केषाञ्चित् पञ्च पुष्पाणां नामानि लिखत।

(ग) वानरपुंगवः किं ददर्श?

(घ) अत्र वानरपुङ्गवः कः?

(ङ) उद्यानम् कैः निनादैः रम्यम्?

उत्तरम्– (क) पाठेऽस्मिन् देशः इति शब्दस्य स्थानम् इति अर्थः।

(ख) कर्णिकारम्, किंशुकम्, पुंनगः, चम्पकम्, उद्दालकः इति पञ्चपुष्पाणां नामानि सन्ति।

(ग) वानरपुंगवः अविदूरस्थं चैत्यप्रासादम् (सीताम्) ददर्श।

(घ) अत्र वानरपुङ्गवः श्री हनुमान् अस्ति।

(ङ) उद्यानम् नानानिनादैः मृगगणद्विजैः रम्यम्।

प्रश्नः 7. चक्रस्थपदानि प्रयुज्य वाक्यानि रचयत–(चक्र में स्थित पदों का प्रयोग करके वाक्य बनाइए–)

यथा–रामः सीतालक्ष्मणाभ्यां सह वनं गच्छति।

(क) रामः ....।

(ख) ....।

(ग) ....।

(घ) ....।

(ङ) ....।

(च) ....।

(छ) ....।

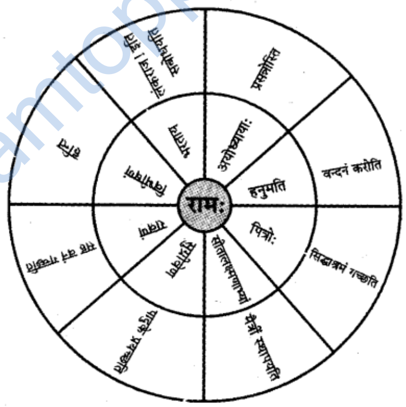

उत्तरम्– (क) रामः पित्रोः वन्दनं करोति।

(ख) रामः सुग्रीवेण सह मैत्रीं स्थापयति।

(ग) रामः रावणं हन्ति।

www.dreamtopper.in

(घ) रामः विभीषणं लंकाराज! इति सम्बोधयति।

(ङ) रामः भरताय पादुके प्रयच्छति।

(च) रामः अयोध्यायाः सिद्धाश्रमं गच्छति।

(छ) रामः हनुमति प्रसन्नोऽस्ति।

प्रश्नः 8. मञ्जूषातः पदानि चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत–(मञ्जूषा से पद चुनकर रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए–)

एताम्	एषा	एते	एतानि	एषः	एताः

यथा–अध्ययने **एषः** बालः अद्वितीयः अस्ति।

(क) .... बाला विद्यालयात् गृहं गच्छति।

(ख) उद्याने .... पुष्पाणि विकसितानि सन्ति।

(ग) पिता .... लेखनीं मह्यम् आपणात् आनयत्।

(घ) अहम् .... फले तुभ्यं ददामि।

(ङ) .... बालिकाः मधुराणि गीतानि गायन्ति।

उत्तरम्– (क) **एषा** बाला विद्यालयात् गृहं गच्छति।

(ख) उद्याने **एतानि** पुष्पाणि विकसितानि सन्ति।

(ग) पिता **एताम्** लेखनीं मह्यम् आपणात् आनयत्।

(घ) अहम् **एते** फले तुभ्यं ददामि।

(ङ) **एताः** बालिकाः मधुराणि गीतानि गायन्ति।

www.dreamtopper.in

अतिरिक्त-अभ्यासः

(1) एकपदेन उत्तरत–(एक पद में उत्तर दीजिए–)

1. वानरपुङ्गवः कः अस्ति? ________
2. सः कुत्र चैत्यप्रासादम् अपश्यत? ________
3. नन्दनवनम् केषाम् उद्यानम्? ________
4. कुबेरस्य उद्यानं किम् उच्यते? ________
5. स देशः कीदृशानां वृक्षाणां प्रभया सुशोभितः आसीत्? ________

उत्तरम्–

1. हनुमान् 2. अशोकनिकायाम्/अशोकवने 3. देवतानाम्
4. चैत्ररथम् 5. कुसुमितानाम्/सुपुष्पितानाम्

(2) पूर्णवाक्येन उत्तरत–(पूर्णवाक्य में उत्तर दें–)

1. केषां निनादैः उद्यानं रम्यम् आसीत्?
2. केषाञ्चित् पञ्चानां पुष्पवृक्षाणां नामानि लिखत?
3. सः वानरः कीदृशं चैत्यप्रासादम् अपश्यत्?

उत्तरम्–

1. मृगगणद्विजानाम्/पशुपक्षिणाम्/पशूनाम् पक्षिणाम् च निनादैः उद्यानं रम्यम् आसीत्।
2. कर्णिकारः किंशुकः, पुंनागः, सप्तपर्णः चम्पकः च इति पञ्च पुष्पवृक्षाः।
3. सः वानरः अविदूरस्थं/समीपस्थम् ऊर्जितम् चैत्यप्रासादम् अपश्यत्।

(3) श्लोकांशान् मेलयत–(श्लोकांशों का मेल करें–)

नन्दनं विबुधोद्यानं	श्रिया सूर्योदयप्रभाम्।
स देशः प्रभा तेषाम्	द्वितीयं गन्धमादनम्।
शैलेन्द्रमिव गन्धाढ्यं	चित्रं चैत्ररथं तथा।
पुष्पितानामशोकानां	प्रदीप्त इव सर्वतः।

उत्तरम्–

नन्दनं विबुधोद्यानं चित्रं चैत्ररथं यथा।

स देशः प्रभया तेषाम् प्रदीप्त इव सर्वतः।

शैलेन्द्रमिव गन्धाढ्यं द्वितीयम् गन्धमादनम्।

पुष्पितानामशोकानां श्रिया सूर्योदयप्रभाम्।

(4) श्लोकान्वयं पूरयत–(श्लोक का अन्वय पूरा कीजिए–)

(क) .... कुसुमितैः .... च किंशुकैः सः .... तेषां .... प्रभया प्रदीप्तः इव (अभवत्)

देशः, सर्वतः सुपुष्पितैः कर्णिकारैः

(ख) ....मधुगन्धिभिः पादपैः .... (तत्) उद्यानम् .... मृगगणद्विजैः .... (आसीत्)

निचितम्, रम्यम्, सर्वर्तुपुष्पैः, नानानिनादैः

उत्तरम्–

(क) कर्णिकारैः, सुपुष्पितैः, देशः, सर्वतः।

(ख) सर्वर्तुपुष्पैः, निचितम्, नानानिनादैः, रम्यम्।

(5) अधोदत्तपदानां लिङ्गम विभक्तिं वचनं च लिखत–(निम्नलिखित पदों के लिंग विभक्ति व वचन लिखिए–)

	लिंगम्	विभक्तिः	वचनम्
1. अशोकवनिकायाम्	______	______	______
2. पादपैः	______	______	______
3. चैत्यप्रासादम्	______	______	______
4. उद्यानम्	______	______	______
5. प्रभया	______	______	______

उत्तरम्–

1. स्त्रीलिंग	सप्तमी	एकवचनम्
2. पुंल्लिगम्	तृतीया	बहुवचनम्
3. पुंल्लिगम्	द्वितीया	एकवचनम्
4. नपुंसकलिंगम्	प्रथमा	एकवचनम्
5. स्त्रीलिंगम्	तृतीया	एकवचनम्

(6) वाक्यानि रचयत–(वाक्य बनाइए–)

1. बहवः ______ ....
2. रम्यम्ः ______ ....
3. अशोकवनिकायाम्ः ______ ....
4. सर्वर्तुपुष्पाणिः ______ ....
5. श्रिया ______ ....

उत्तरम्–

1. बहवः जनाः पुस्तकमेलकं द्रष्टुं गच्छन्ति।
2. तत् वनं विविधवर्णैः पुष्पपादपैः रम्यम्।
3. सः वानरः अशोकवनिकायाम् सीताम् अपश्यत्।
4. अस्मिन् उद्याने सर्वर्तुपुष्पाणि शोभन्ते।
5. वाटिका अशोकवृक्षाणां श्रिया रमणीया आसीत्।

बहुविकल्पीयप्रश्नाः

(1) अधोदत्तेभ्यः विकल्पेभ्यः उचितम् विकल्पं चित्वा रिक्स्थानपूर्तिः क्रियताम्–(निम्नलिखित विकल्पों में से उचित विकल्प चुनकर रिक्तस्थान पूर्ति कीजिए–)

(क) 1. ______ बालकाः सानन्दं खेलन्ति। (एताः,एते, एतानि।

2. ______ फलम् अपक्वम्। (सः, तत्, तम्)

3. ______ वने पशवः स्वच्छन्दं विचरन्ति। (ते, तस्य, तस्मिन्)

4. अहं ______ बालकाय पुस्तकम् अयच्छम्। (तं, तेन, तस्मै)

5. ______ वाटिकायां पुष्पिताः पादपाः शोभन्ते स्म। (ताम्, तस्याम्, तस्याः)

उत्तरम्– 1. एते 2. तत् 3. तस्मिन् 4. तस्मै 5. तस्याम्

(ख) 1. तत्र ______ पुष्पवृक्षाः शोभन्ते स्म। (बहुः, बहवाः, बहवः)

2. सः अतीव ______ उद्यानम् अपश्यत्। (मनोहर, मनोहरः, मनोहरम्)

3. एतस्थाः ______ पुष्पाणि श्वेतानि। (लतायाम्, लतया, लतायाः)

4. अशोकवनं कुसुमित-वृक्षाणां ______ रम्यम् आसीत्। (प्रभा, प्रभया, प्रभाम्)

5. तत् स्थानं सर्वतः ______ आसीत्। (सुशोभितः, सुशोभितम्, सुशोभित)

उत्तरम्– 1. बहवः 2. मनोहरम् 3. लतायाः 4. प्रभया 5. सुशोभितम्

www.dreamtopper.in

(2) कोष्ठकात् शुद्धम् उत्तरं चित्वा रिक्तस्थाने लिखत। (कोष्ठक से शुद्ध उत्तर चुनकर रिक्तस्थान में लिखिए–)

1. शैलेन्द्रमिव = ______+______ (शैलेन्द्र+मिव; शैलेन्द्रम्+एव; शैलेन्द्रम्+इव)
2. विबुधोद्यानम् = ______+______ (विबुध्+उद्यानम्; विबुध+उद्यानम्; विबुधो+द्यानम्)
3. रम्यश्रियावृतम् = ______+______ (रम्यश्रिया+वृतम्, रम्यश्रिया+आवृतम्; रम्य+श्रियावृतम्)
4. गन्धाढ्यम् = ______+______ (गम्+धाढ्यम्; गन्ध+अढ्यम्; गन्ध+आढ्यम्)
5. चैत्यप्रासादमूर्जितम् = ______+______ (चैत्यप्रासाद+मूर्जितम्; चैत्यप्रासादम्+उर्जितम्; चैत्यप्रासादम्+ऊर्जितम्)

उत्तरम्–

1. शैलेन्द्रम् + इव
2. विबुध + उद्यानम्
3. रम्यश्रिया + आवृतम्
4. गन्ध + आढ्यम्
5. चैत्यप्रासादम् + ऊर्जितम्

www.dreamtopper.in